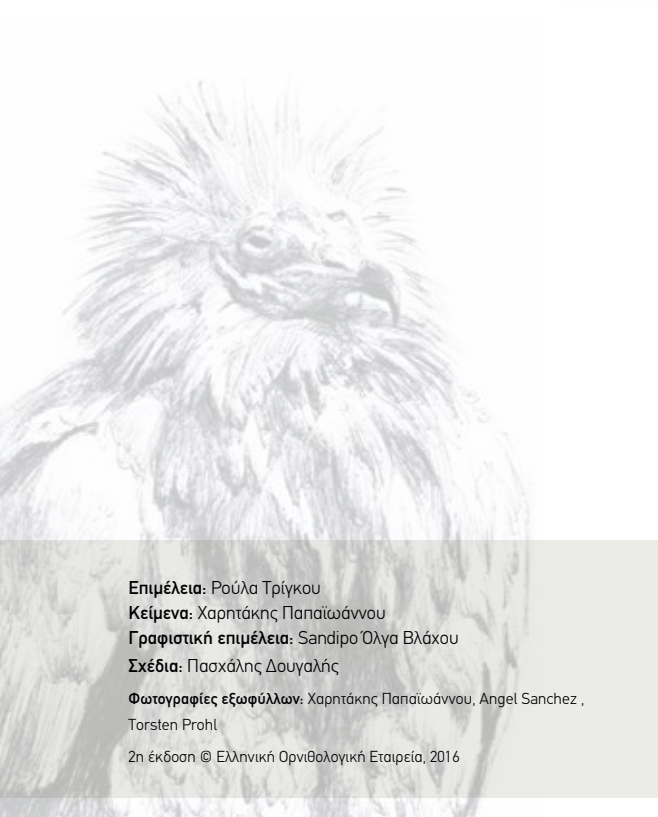

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΜΕΝΑ ΔΟΛΩΜΑΤΑ

LIFE10 NAT/BG/000152

Επιμέλεια: Ρούλα Τρίγκου

Κείμενα: Χαρητάκης Παπαϊωάννου

Γραφιστική επιμέλεια: Sandipo Όλγα Βλάχου

Σχέδια: Πασχάλης Δουγαλής

Φωτογραφίες εξωφύλλων: Χαρητάκης Παπαϊωάννου, Angel Sanchez ,
Torsten Prohl

2η έκδοση © Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, 2016

LIFE10 NAT/BG/000152

Η έκδοση έχει δημιουργηθεί στο πλαίσιο του Προγράμματος LIFE+ Φύση «Επείγοντα μέτρα για την εξασφάλιση της επιβίωσης του Ασπροπάρη *Neophron percnopterus* στη Βουλγαρία και την Ελλάδα» που υλοποιείται κατά την περίοδο 2011-2016 από τη Βουλγαρική Ορνιθολογική Εταιρεία (BSPB), την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, το WWF Ελλάς και τη Βρετανική Εταιρεία για την Προστασία των Πουλιών (RSPB) με τη συνεισφορά του χρηματοδοτικού μέσου LIFE+ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη συγχρηματοδότηση του Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη.

© Χαρητάκης Παπαϊωάννου, ΕΟΕ

ΑΝ ΝΟΜΙΖΕΤΕ ΟΤΙ ΟΛΑ ΕΙΝΑΙ ΕΝΤΑΞΕΙ
Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ, ΕΙΣΤΕ ΓΕΛΑΣΜΕΝΟΙ...

ΛΕΙΠΕΙ ΚΑΤΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ!

**ΑΣΠΡΟΠΑΡΗΔΕΣ ΝΑ ΠΕΤΑΝΕ
ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ ΤΩΝ ΜΕΤΕΩΡΩΝ**

γιατί οι άνθρωποι χρησιμοποιούν δηλητηριασμένα δολώματα;

Συγκρούσεις ανάμεσα στην άγρια ζωή και τον άνθρωπο λαμβάνουν χώρα όταν ο άνθρωπος θεωρήσει ότι τα άγρια ζώα έχουν προκαλέσει ζημιές στο ζωικό κεφάλαιο και στις καλλιέργειές του ή έχουν μειώσει τα «θηραματικά» είδη στην άγρια φύση.

Συνήθως «ένοχοι» θεωρούνται οι λύκοι, οι αλεπούδες, τα κουνάβια και οι αρκούδες, αν και τελευταία το «μερίδιο ευθύνης» μεταφέρεται και σε άλλα είδη, όπως το αγριογούρουνο. Η γρήγορη και εύκολη λύση της τοποθέτησης δηλητηριασμένων δολωμάτων

φαίνεται ότι μπορεί να βοηθήσει τον οποιονδήποτε να απαλλαχθεί από το πρόβλημα που αντιμετωπίζει άμεσα.

Από την άλλη μεριά, οι συγκρούσεις ανάμεσα στους ανθρώπους αποτελούν καθημερινό φαινόμενο. Γι' αυτό και σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως σε αντεκδικήσεις μεταξύ γειτόνων ή συγχωριανών, κτηνοτρόφων και κυνηγών ή οποιωνδήποτε άλλων από τους οποίους ο ένας τουλάχιστον είναι ιδιοκτήτης σκύλου, το δηλητηριασμένο δόλωμα πάντα μπορεί να παίξει τον ρόλο του...

πότε διαδόθηκε η πρακτική αυτή στην Ελλάδα;

Από το 1950 και μετά η πρακτική της τοποθέτησης δηλητηριασμένων δολωμάτων στη φύση σταδιακά γνώρισε «μεγάλη άνθιση».

Ωστόσο, εξαιτίας της εμφανούς καταστροφικής της επίδρασης σε όλα ανεξαιρέτως τα σαρκοφάγα και ταυτόχρονα προστατευόμενα είδη άγριας πανίδας, **η τοποθέτηση και διασπορά οποιασδήποτε τοξικής ουσίας γι' αυτό τον σκοπό απαγορεύεται αυστηρά από την πολιτεία** το 1981. Αυτό βέβαια δεν εμπόδισε τη συνέχιση

της εφαρμογής της καταστροφικής αυτής πρακτικής ακόμα και μέχρι σήμερα σε όλη την ελληνική ύπαιθρο και όχι μόνο, αφού συχνά λαμβάνει χώρα και εντός κατοικημένων περιοχών.

Έτσι και παρά το γεγονός ότι απαγορεύεται η τοποθέτηση και διασπορά δηλητηριασμένων δολωμάτων, η πρακτική αυτή συνεχίζει να «κυριαρχεί» στην ελληνική ύπαιθρο, καθώς και σε ορισμένες άλλες μεσογειακές χώρες, με αποτέλεσμα είδη της ελληνικής πανίδας που αποτελούν άμεσα ή έμμεσα θύματα της πρακτικής αυτής όπως το Όρνιο, ο Γυπαετός, ο Ασπροπάρης (Κουκάλογος) και ο Χρυσασατός, να έχουν φτάσει ήδη στο χείλος της εξαφάνισης.

Γυπαετός / © Antoni Margalida

Όρνιο / © Νίκος Σαμαριτάκης, ΕΟΕ

Ασπροπάρηδες / © Δημήτρης Βαβύλης, ΕΟΕ

γιατί η πρακτική αυτή είναι τόσο επικίνδυνη;

Η κατανάλωση του δηλητηριασμένου δολώματος δεν είναι επιλεκτική. Αυτό σημαίνει ότι το δηλητηριασμένο δόλωμα θα καταναλωθεί από οποιοδήποτε είδος ζώου που θα τύχει να περάσει από το σημείο όπου αυτό έχει τοποθετηθεί και το οποίο δόλωμα θα «εκληφθεί» από το ανυποψίαστο άγριο ή ήμερο ζώο ως τροφή.

Αντίστοιχα, η τοξική επίδραση του δηλητηρίου στον κάθε οργανισμό δεν είναι και αυτή επιλεκτική, πράγμα που απλά σημαίνει ότι όποιος κι αν είναι αυτός που θα κατανα-

λώσει το δηλητήριο... απλά πεθαίνει. Ως εκ τούτου, μία πληθώρα από θηλαστικά, όπως η αρκούδα, ο λύκος, η αλεπού, ο σκατζόχοιρος, τα αρπακτικά πουλιά και διάφορα άλλα μικρά ζώα, όπως οι χελώνες, ακόμα και οι φρύνοι, μπορούν να πέσουν ανυποψίαστα θύματα των παράνομων δηλητηριασμένων δολωμάτων.

Σε αυτά περιλαμβάνονται πολλά προστατευόμενα είδη πανίδας που βρίσκονται στο χείλος της εξαφάνισης, ανάμεσα στα οποία και ο Ασπροπάρης, γνωστός τοπικά ως Κουκάλογο ή Τυροκόμος.

Μαυρόγυπας
© Vulture
Conservation
Foundation

Ασπροπάρης / © Λαυρέντης Σιδηρόπουλος, ΕΟΕ

Όρνια και Χρυσαιετός / © Αρχείο Ορνιθολογικής

πόσα ζώα μπορεί τελικά να πεθάνουν από ένα δόλωμα;

Οι επιπτώσεις από το δηλητηριασμένο δόλωμα δεν σταματούν στο πρώτο ανυποψίαστο θύμα...

Είναι σχεδόν βέβαιο ότι το δόλωμα που απομένει θα καταναλωθεί και από άλλο ζώο του ίδιου ή άλλου είδους το οποίο απλά... θα κάνει το λάθος να περάσει από εκεί και επίσης το ήδη δηλητηριασμένο θύμα θα καταναλωθεί από ένα άλλο ζώο, το οποίο με τη σειρά του θα πεθάνει για να φαγωθεί και αυτό από άλλο και ούτω καθ' εξής. Με αυτόν τον τρόπο τελικά δημιουργείται μια «αλυσίδα θανάτου» με ενδιάμεσους κρίκους όχι ζωντανά, αλλά νεκρά ζώα. Ωστόσο, δεν είναι μόνο τα

άγρια ζώα που πέφτουν θύματα των δηλητηριασμένων δολωμάτων. Με την ίδια ευκολία μπορεί να χάσει το τσοπανόσκυλό του ένας κτηνοτρόφος ή ένας κυνηγός το κυνηγόσκυλό του ή ένας ιδιοκτήτης κατοικίδιου τη γάτα ή τον σκύλο του απλά κάνοντας μια βόλτα στο δάσος ή ακόμα και μέσα στην πόλη ή στο χωριό του.

Τελικά, **το δηλητηριασμένο δόλωμα αποτελεί μια θανάσιμη απειλή για την ανθρώπινη υγεία**, αφού δεν αποκλείεται να βρεθεί από ένα μικρό παιδί ή πολύ πιο πιθανό το νεκρό ζώο να πέσει στο νερό και έτσι να μολύνει το ποτάμι, τη λίμνη ή ακόμα και την πηγή από την οποία πίνουμε νερό.

πόσες κατηγορίες δηλητηριασμένων δολωμάτων έχουμε;

Το δηλητηριασμένο δόλωμα αμέσως μετά την τοποθέτησή του από κάποιον άνθρωπο, απλά περιμένει υπομονετικά τα ανυποψίαστα θύματά του. Κρυφά τοποθετείται, απαρατήρητο παραμένει και τελικά από τη στιγμή που καταναλωθεί μόνο ελάχιστα περιστατικά από τα πολλά γίνονται γνωστά και από αυτά ακόμα λιγότερα φτάνουν στο φως της δημοσιότητας.

Κατά βάθος, η πραγματική διάσταση της απειλής (πόσα, που, πότε, κάθε πόσο κ.λπ.) παραμένει άγνωστη. Τα δηλητηριασμένα δολώματα προκύπτουν από μια μεγάλη γκάμα τοξικών ουσιών. Αρκετές από αυτές τις ουσίες χρησιμοποιούνται συνήθως στον τομέα της γεωργίας (φυτοφάρμακα) και ως εκ τούτου είναι ευρέως διαθέσιμες στην αγορά με τη μορφή ποικίλων σκευασμάτων

(για άλλη χρήση βέβαια!). Άλλες πάλι ουσίες είναι αυστηρά απαγορευμένες τόσο όσον αφορά τη χρήση αλλά και τη διάθεσή τους στην αγορά κι αυτό λόγω της υψηλής τοξικότητας και των παρενεργειών που επιφέρει η ...η εσκεμμένη χρήση και η «τυχαία» κατάναλώςή τους.

Τα δηλητηριώδη δολώματα που έχουν κατά καιρούς εντοπιστεί στην ελληνική ύπαιθρο περιλαμβάνουν μια αξιοσημείωτη ποικιλία συνδυασμών και επινοήσεων των ανθρώπων που τα κατασκευάζουν και τα διασπείρουν. Έχει καταγραφεί μια μεγάλη ποικιλία σχημάτων και μεγεθών ξεκινώντας από ένα απλό, σχεδόν απαρατήρητο, κομμάτι κρέατος έως ένα ολόκληρο κουφάρι προβάτου ή αγελάδας, μέσα ή πάνω στο οποίο έχει τοποθετηθεί η τοξική ουσία.

τι γίνεται στην Ελλάδα;

Η πραγματική διάσταση του προβλήματος της τοποθέτησης και διασποράς δηλητηριασμένων δολωμάτων στην ελληνική ύπαιθρο -και όχι μόνο- δεν είναι γνωστή, δεδομένου ότι ως τώρα δεν έχει γίνει καμία συστηματική συγκέντρωση και τεκμηρίωση όλων των σχετικών περιστατικών που έτυχε να γίνουν γνωστά.

Η πρακτική της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων διαδόθηκε ευρύτατα αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου με άδεια της Δασικής Υπηρεσίας λάμβανε χώρα η συστηματική χρήση της στρυχνίνης για την εξόντωση αλεπούδων, λύκων, κουναβιών και άλλων σαρκοφάγων ζώων. Τα δηλητηριασμένα δολώματα απαγορεύτηκαν στην Ελλάδα το 1981 (Π.Δ. 67/1981, ΦΕΚ 43/Α/1981), με εξαίρεση την περιοδική χρήση του κυανιούχου καλίου από τη Δασική Υπηρεσία. Με απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας το

1993, απαγορεύτηκε οριστικά η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων, καθώς κρίθηκε ως ένα μη θεμιτό μέσο για τον έλεγχο των λεγόμενων «επιβλαβών» ζώων, τα οποία και σταμάτησαν να επικηρύσσονται ως τέτοια.

Η Κοινή Υπουργική Απόφαση 37338/1807/Ε.103 (ΦΕΚ Β' 1495/06.09.2010) ορίζει ποινές για αδικήματα αυτού του είδους, που φτάνουν τα 1.000 ευρώ πρόστιμο και φυλάκιση έως ένα έτος.

Ωστόσο, το θλιβερό φαινόμενο της τοποθέτησης δηλητηριασμένων δολωμάτων στη φύση, αλλά ακόμα και μέσα σε κατοικημένες περιοχές, συνεχίζει να αποτελεί πραγματικότητα και μάλιστα αν λάβουμε υπόψη μόνο τα ελάχιστα περιστατικά που τελικά γίνονται γνωστά, το φαινόμενο αυτό έχει πάρει πλέον ανησυχητικές διαστάσεις.

**ένα στολίδι ανάμεσα στη γη και τον ουρανό
και μια ιστορία με δύο όψεις**

Ο Ασπροπάρης, το μικρότερο από τα τέσσερα είδη γύπα που απαντούν στην Ελλάδα, είναι ένα είδος πουλιού ιδιαίτερα προσφιλές στους κατοίκους της ελληνικής υπαίθρου.

Από τα παλιά χρόνια έως τις ημέρες μας, η παρατήρηση ενός Ασπροπάρη είναι πάντα ευπρόσδεκτη και θεωρείται ευοίωνα σημάδι. Πολύ περισσότερο όταν η παρατήρηση αυτή γίνεται στην αρχή της άνοιξης, τότε που τα πουλιά έρχονται από το μακρύ ταξίδι τους από την Αφρική. Έτσι, ο ερχομός του Ασπροπάρη μαζί με τα άλλα μεταναστευτικά πουλιά, όπως τα χελιδόνια και ο πελαργός, σηματοδοτεί το οριστικό τέλος του χειμώνα και τον ερχομό της άνοιξης, περίοδος χαράς και δημιουργικότητας.

Τουλάχιστον 19 ονόματα έχουν δώσει οι κάτοικοι της υπαίθρου στον μικρόσωμο αυτό γύπα. Στη Θεσσαλία τον λένε Τυροκόμο μιας και συχνά φτιάχνει τη φωλιά του κοντά ή ακόμα και μέσα σε μαντριά ή πρόχειρα τυροκομία που κατά το παρελθόν ήταν πολύ διαδεδομένα, ενώ στην Ήπειρο τον αποκαλούν Κουκάλογο μιας και θεωρείται ότι ο μικρόσωμος -σε σχέση με τον Ασπροπάρη- Κούκος ταξιδεύει στην πλάτη του μεταναστευτικού αυτού γύπα κατά το ταξίδι από και προς την Αφρική.

Η παρουσία του Ασπροπάρη στους λόφους, τους μικρούς κάμπους, τις χαράδρες, ακόμα και μέσα ή γύρω από τα χωριά σε πολλά μέρη της ηπειρωτικής Ελλάδας ήταν πολύ διαδεδομένη έως σχετικά πρόσφατα. Στη δεκαετία του '80 ο συνολικός αναπαραγόμενος πληθυσμός του είδους έφτανε τα 200-250 ζευγάρια με τη μεγαλύτερη συγκε-

ντρώσή του στην περιοχή των Μετεώρων. Δύο δεκαετίες αργότερα, ο Ασπροπάρης δεν αριθμούσε περισσότερα από 30-50 ζευγάρια σε πανελλαδικό επίπεδο, ενώ σήμερα ο συνολικός αναπαραγωγικός πληθυσμός του είδους **δεν ξεπερνά τα 10 ζευγάρια σε όλη την Ελλάδα.**

Ο Ασπροπάρης για να επιβιώσει σήμερα έχει να αντιμετωπίσει πολλές αλλαγές στο ευρύτερο περιβάλλον του σε σχέση με το παρελθόν. Ο περιορισμός της άλλοτε διαδεδομένης εκτατικής κτηνοτροφίας και οι αυστηρότερες υγειονομικές και κτηνιατρικές ρυθμίσεις επηρεάζουν αρνητικά τη δυνατότητα εύρεσης τροφής από νεκρά οικόσιτα ζώα, που μέχρι σχετικά πρόσφατα ήταν άφθονα στην ελληνική ύπαιθρο.

Επίσης, στην επιφάνεια της γης έχουν σήμερα προστεθεί θανατηφόρες για τον Ασπροπάρη γραμμές μεταφοράς ηλεκτρικού ρεύματος και ανεμογεννήτριες που η πρόσκρουση σε αυτές μπορεί να επιφέρει τον θάνατο του πουλιού. Αρκετές άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες μπορεί επίσης να επηρεάζουν αρνητικά τον Ασπροπάρη ανάλογα με την ένταση, την τοποθεσία και την εποχή στην οποία πραγματοποιούνται.

Ωστόσο, η μεγαλύτερη απειλή για τον Ασπροπάρη, καθώς και για όλα τα είδη πουλιών που τρέφονται με κουφάρια ή υπολείμματα νεκρών ζώων, είναι η τοποθέτηση και διασπορά δηλητηριασμένων δολωμάτων τα

οποία καταναλώνονται από τον Ασπροπάρη και τους υπόλοιπους γύπες, αποτελώντας έτσι την κυριότερη αιτία θνησιμότητάς τους.

Ο κίνδυνος της εξαφάνισης του Ασπροπάρη από την ελληνική ύπαιθρο επισφραγίζει την ολοένα και πιο γρήγορη μείωση της βιοποικιλότητας της χώρας μας. Αν «ένα ακόμη» είδος πανίδας εξαφανιστεί έτσι σιωπηλά και αθόρυβα από την ελληνική ύπαιθρο, ένα ακόμη σημάδι του πολιτισμού και της παράδοσής μας θα έχει χαθεί για πάντα... και τελικά θα έχει μείνει τι; Μόνο ο άνθρωπος που θα διηγείται στα παιδιά του φανταστικές ιστορίες για Ασπροπάρηδες, αετούς, γύπες και άλλα μυθικά όντα του παρελθόντος...

νεαρός
Ασπροπάρης

ενήλικος
Ασπροπάρης

ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΣΩΣΗ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΑΡΗ

Με σκοπό τη διάσωση των τελευταίων ζευγαριών Ασπροπάρη στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία, τέσσερις φορείς από τρεις χώρες ενώνουν τις δυνάμεις τους στο Πρόγραμμα LIFE+ Φύση «Επείγοντα μέτρα για την εξασφάλιση της επιβίωσης του Ασπροπάρη στη Βουλγαρία και την Ελλάδα».

Οι δράσεις του Προγράμματος υλοποιούνται στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία σε 27 διαφορετικές περιοχές οι οποίες αποτελούν Ζώνες Ειδικής Προστασίας (περιοχές που ανήκουν στο δίκτυο Natura 2000) για τα πουλιά. Στο Πρόγραμμα συμμετέχουν η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF Ελλάς), η Βουλγαρική Εταιρεία για την Προστασία των Πουλιών (BSPB) και η Βρετανική Εταιρεία για την Προστασία των Πουλιών (RSPB), ενώ χρηματοδοτείται από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE+ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από το Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη.

Η διάρκεια του Προγράμματος είναι 5 έτη (2011-2016) και βασικός σκοπός του είναι να αποτρέψει την εξαφάνιση του Ασπροπάρη τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Βουλγαρία, όπου συνολικά επιβιώνουν λιγότερα από 40 ζευγάρια του σπάνιου πλόνι αυτού γύπα. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού οι παραπάνω φορείς, σε συνεργασία με ειδικούς επιστήμονες, υπηρεσίες και ανθρώπους της υπαίθρου, υλοποιούν ποικίλες δράσεις,

όπως η δορυφορική παρακολούθηση των μετακινήσεων των πουλιών, η παροχή συμπληρωματικής τροφής σε νεοσσούς και ενήλικα πουλιά, η μόνωση των επικίνδυνων γραμμών μεταφοράς ηλεκτρικού ρεύματος, η ενημέρωση του κοινού και πολλές άλλες.

© Χ. Παπαϊωάννου, ΕΟΕ

© Τ. Μπουνας, ΕΟΕ

για τον περιορισμό της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων στην ελληνική ύπαιθρο

- **Δημιουργία ενός δικτύου ανθρώπων της υπαίθρου** ενάντια στις πρακτικές της τοποθέτησης και διασποράς δηλητηριασμένων δολωμάτων
- **Δημιουργία ενός δικτύου φορέων** που εμπλέκονται σε όλα τα στάδια της προμήθειας, τοποθέτησης, διασποράς και περισυλλογής των δηλητηριασμένων δολωμάτων
- **Δημιουργία δύο Ομάδων Ανίχνευσης Δηλητηριασμένων Δολωμάτων** με τη χρήση ειδικά εκπαιδευμένων σκύλων, για πρώτη φορά στην Ελλάδα
- **Πιλοτικός εφοδιασμός** με ηλεκτρικές περιφράξεις και ελληνικούς ποιμενικούς σκύλους παραγωγών που βρίσκονται εντός ή σε εγγύτητα με σημαντικές περιοχές για τον Ασπροπάρη
- **Διενέργεια στοχευμένων σεμιναρίων** σχετικά με το ζήτημα με ποικίλη θεματολογία όπως: δηλητηριασμένα δολώματα, νόμιμες μέθοδοι αποτροπής ζημιών στο ζωικό κεφάλαιο από φυσικούς θηρευτές, οικολογία του Ασπροπάρη κ.ά.
- **Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση** πολιτών και φορέων

Περισσότερες πληροφορίες θα βρείτε στην ιστοσελίδα του Προγράμματος:

www.lifeneophron.eu

© Δ. Βαβούνης, ΕΟΕ

© Ρ. Τρίγκου, ΕΟΕ

**Η ΔΙΑΣΩΣΗ ΤΟΥ ΑΣΠΡΟΠΑΡΗ
ΕΙΝΑΙ ΣΤΟ ΧΕΡΙ ΜΑΣ!**

Μάθετε για φόλες ή δηλητηριασμένα ζώα στην ύπαιθρο;

**Καλέστε άμεσα την Ομάδα Ανίχνευσης
Δηλητηριασμένων Δολωμάτων:**

Για Θεσσαλία & Ήπειρο (ΠΕ Ιωαννίνων):

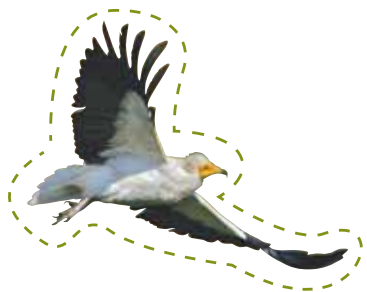
Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία:

τηλ. **210 8227937 & 210 8228704** (καθημερινά 9:00-17:00)

και **6947 610763** (24 ώρες)

Για τη Θράκη: WWF Ελλάς: 25540 32210 (24 ώρες)

www.lifeneophron.eu

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία

Αθήνα: Θεμιστοκλέους 80, 10681, Αθήνα

Τηλ. | Fax: 210 8228704, 210 8227937

Θεσσαλονίκη: Κομνηνών 23, 54624, Θεσσαλονίκη

Τηλ. | Fax: 2310 244245

www.ornithologiki.gr

www.lifeneophron.eu